

tegic Flexibility]. *Derzhava ta rehiony. Seriya «Ekonomika ta pidpriemnytstvo»*. 2014. http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2014/5_2014/4.pdf

Kuzmyn, V. M. "Rozvytok pidpriemstva na osnovi modeli kompetentsii" [Development of the Enterprises Based on the Model of Competencies]. *Prychornomorski ekonomichni studii*. 2018. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_28%281%29_35

Loi, A. V. "Poniattia ekonomichnoi kompetentnosti torhovelnoho pidpriemstva" [Concept of Economic Competence of Trading Enterprises]. *Economic Synergy*, no. 3 (2023): 128-143.
DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2023-3-9>

Otenko, V. I., and Stokaz, Ya. M. "Metodychne zabezpechennia otsiniuvannia upravlinskoj kompetentnosti pidpriemstva" [Methodological Support for Assessing

Managerial Competence of an Enterprise]. *Upravlinnia rozvytkom*. 2018. <https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/32603/1/отенко.pdf>

Vodolazhska, T. O., and Zheved, A. O. "Naukovometodychne zabezpechennia protsesu formuvannia modeli kompetentsii pratsivnykiv" [Scientific and Methodological Ensuring the Process Formation of the Employee Competence Model]. *Ekonomika transportnoho kompleksu*, no. 43 (2024): 182-198.
DOI: 10.30977/ETK.2225-2304.2024.43.182

Yanenkova, I. H. "Orhanizatsiini kompetentsii u sferi innovatsiinoi diialnosti" [Organizational Competencies in the Field of Innovative Activities]. *Ukrainskyi sotsium*. 2010. https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2010/04/172-184_no-2_vol-33_2010_UKR.pdf

УДК 338.2:332.1

JEL: A13

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-6-29-39>

ПОЛІТИКА СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНOSTI: КОНЦЕПЦІЇ ТА ЇХ АДАПТАЦІЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

©2025 СЛУКІН Г. І.

УДК 338.2:332.1

JEL: A13

Слукін Г. І. Політика соціальної згуртованості: концепції та їх адаптація в сучасних умовах

У статті розглянуто еволюцію визначення категорії «соціальна згуртованість», а також сучасні підходи до управління та моніторингу соціальної згуртованості в контексті мережевої економіки з метою попередження ризиків десолідаризації. Метою дослідження є системний аналіз концептуальних засад політики згуртованості в Європейському Союзі, Україні та визначення напрямків їх подальшої адаптації до викликів і можливостей сучасної мережевої економіки. Проаналізовано вплив інклюзивних політичних і економічних інститутів, різних типів соціального капіталу (*bonding, bridging, linking*) і соціальних мереж на формування єдності всередині та між спільнотами. Зазначено актуалізація проблематики соціальної згуртованості як характеристики мереж – основного ресурсу, джерела економічних можливостей і важливої умови сталості економічного розвитку. Виявлено три рівні управління згуртованістю: стратегічний, інституційно-фінансовий та операційний. Багаторівнева модель забезпечує досягнення інтегрованих цілей – зростання, доступ до соціальних прав, підтримка вразливих груп, дотримання базових стандартів. Політика згуртованості є інструментом досягнення соціально-економічної конвергенції шляхом подолання територіальних диспропорцій через інвестиції в інфраструктуру, підтримку зайнятості та розширення доступу до послуг. В умовах мережевої економіки необхідною є адаптація політики соціальної згуртованості задля попередження ризиків соціальної фрагментації, що загрожують внутрішній стабільності та стійкості розвитку і можуть призводити до дезінтеграції соціально-економічної системи. Водночас формування довіри, залучення людського капіталу та зниження трансакційних витрат залежать від згуртованості та впливають на економічну динаміку. Критичний огляд поточних систем моніторингу політики згуртованості в ЄС та Україні виявив зосередженість на кількісних та інфраструктурних показниках, які відображають реалізацію проектів та обсяг наданих послуг, але не охоплюють якісні аспекти соціальної взаємодії, довіри та інтеграції. Для розширення аналітичних можливостей рекомендовано доповнити систему моніторингу індикаторами цифрової інклюзії, горизонтальних соціальних зв'язків, інституційної та міжособистісної довіри, участі громадян у прийнятті рішень, інтеграції вразливих груп у соціальні мережі взаємодії. Розширена система дозволить перейти від технократичного обліку до комплексного аналізу соціальної згуртованості як передумови сталого регіонального розвитку. Перспективним напрямом подальших досліджень є оцінювання взаємозв'язку між рівнем соціальної згуртованості та темпами економічного зростання з метою підвищення ефективності соціально-економічної політики в цілому.

Ключові слова: соціальна згуртованість, політика згуртованості, сталий розвиток, мережева економіка, індикатори згуртованості, інклюзія, інклюзивні інститути, регіональний розвиток.

Табл.: 2. **Бібл.:** 36.

Слукін Георгій Ігорьович – аспірант кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: slukingeorge@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8308-5533>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/JXN-1340-2024>

Slukin H. I. Social Cohesion Policy: Conceptions and Their Adaptation in Modern Context

The article examines the evolution of the definition of the category of «social cohesion», as well as modern approaches to managing and monitoring social cohesion in the context of the network economy with the aim of preventing the risks of desolidarization. The aim of the research is to conduct a systematic analysis of the conceptual foundations of cohesion policy in the European Union and Ukraine, and to determine the directions for their further adaptation to the challenges and opportunities of the modern network economy. The influence of inclusive political and economic institutions, various types of social capital (bonding, bridging, linking), and social networks on the formation of unity within and between communities has been analyzed. This underscores the relevance of social cohesion issues as a characteristic of networks – a fundamental resource, a source of economic opportunities, and an important condition for the sustainability of economic development. Three levels of cohesion management have been identified: strategic, institutional-financial, and operational. The multi-level model ensures the achievement of integrated goals – growth, access to social rights, support for vulnerable groups, and adherence to basic standards. Cohesion policy is a tool for achieving socioeconomic convergence by overcoming territorial disparities through investment in infrastructure, support for employment, and expansion of access to services. In the context of a network economy, it is necessary to adapt social cohesion policy to prevent risks of social fragmentation that threaten internal stability and resilience of development and can lead to the disintegration of the socioeconomic system. At the same time, building trust, engaging human capital, and reducing transaction costs depend on cohesion and impact economic dynamics. A critical review of current monitoring systems for cohesion policy in the EU and Ukraine revealed a concentration on quantitative and infrastructural indicators that reflect the implementation of projects and the volume of services provided, but do not encompass the qualitative aspects of social interaction, trust, and integration. To enhance analytical capabilities, it is recommended to supplement the monitoring system with indicators of digital inclusion, horizontal social connections, institutional and interpersonal trust, citizen participation in decision-making, and the integration of vulnerable groups into social interaction networks. The expanded system will enable a transition from technocratic accounting to a comprehensive analysis of social cohesion as a prerequisite for sustainable regional development. A promising direction for further research is assessing the relationship between the level of social cohesion and the rates of economic growth in order to improve the efficiency of the socioeconomic policy as a whole.

Keywords: social cohesion, cohesion policy, sustainable development, network economy, cohesion indicators, inclusion, inclusive institutions, regional development.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 36.

Slukin Heorhii I. – Postgraduate Student of the Department of Economic Cybernetics and Applied Economics, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: slukingeorge@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8308-5533>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/JXN-1340-2024>

Згідно з даними щорічного експертного опитування Global Risks Report (World Economic Forum, 2021–2024) [1–4], протягом останніх років одним з 10 найсуттєвіших глобальних ризиків є ерозія соціальної згуртованості та поляризація суспільства. Ризики ерозії соціальної згуртованості та поляризації суспільства мають глобальний характер і реалізуються на рівні як країн, так і регіонів. Посилення десолідаризації як потенційної загрози зумовлює важливість дослідження соціального аспекту функціонування та розвитку економічних систем.

Ключовими економічними ризиками, пов'язаними із соціальною згуртованістю, є зростання тіньового сектора економіки, слабка прогнозованість цінової динаміки, боргові дисбаланси, пролонгована економічна стагнація. Емпіричні дані свідчать про двосторонній характер зв'язку між рівнем економічного розвитку та рівнем соціальної згуртованості. Зокрема, однією зі складових останньої є високий рівень доходу та соціальної захищеності населення.

Дефіцит соціальної згуртованості становить особливу загрозу в сучасних умовах мережевої економіки, адже напряму впливає на потенціал взаємодії суб'єктів господарювання. Водночас високий рівень соціальної згуртованості генерує позитивні економічні екстерналії через множинні ме-

ханізми: редукцію трансакційних витрат унаслідок підвищення рівня міжсуб'єктної довіри, оптимізацію інформаційних потоків через мережі вторинних соціальних зв'язків та інші.

Соціальна згуртованість є багатогранним поняттям. Як наслідок, вивченням і визначенням згуртованості займаються вчені різних наук і напрямків: Е. Дюркгейм [5–7], Д. Аджемоглу, Дж. Робінсон [8], С. В. Тютюнникова, О. В. Бєрвєно [9], Р. Патнем [10], Р. Аткинсон, М. Грановеттер [12], К. Буве, М. Вулок, Д. Нарейн [13], Дж. Стігліц, Д. Родрік, Дж. Дженсон [13; 14], В. Істерлі, Дж. Рітцен, М. Вулок [15], Е. Грін, Я. Янмаат, П. Утінг [16], К. Худжо, І. Йі [18], Х. Фонсека, С. Лукош, Ф. Бразьє, О. В. Петрунько [24], Л. Хенріксен, Л. Сібрук, К. Янг [25], Р. Філіппіні, М. Марескотті, Ю. Демартіні, А. Кавільо [26].

Важливий внесок у дослідження сучасної мережевої економіки зробили М. О. Кизим, В. Є. Хаустова, Н. В. Трушкіна [27], Л. Аєлло, С. Джоглекар, Д. Керсія [29].

Незважаючи на безумовну ефективність запропонованих ученими підходів, теоретико-методологічні аспекти оцінювання рівня соціальної згуртованості в умовах сучасної мережевої економіки розглянуті недостатньо повно.

Метою дослідження є системний аналіз концептуальних засад політики згуртованості в Євро-

пейському Союзу й Україні та визначення напрямків їх подальшої адаптації до викликів і можливостей сучасної мережевої економіки.

Слід зазначити, що вперше поняття «соціальна згуртованість» (*cohésion sociale*) ввів Еміль Дюркгейм у 1897 р., розробивши систематичну наукову теорію соціальної солідарності [5]. Е. Дюркгейм визначає соціальну згуртованість як характеристику суспільства, яка відображає взаємозалежність між індивідами цього суспільства [6]. У праці «Про поділ суспільної праці» він запропонував революційне розрізнення між механічною солідарністю традиційних суспільств, що базується на подібності та сильній колективній свідомості, та органічною солідарністю модерних суспільств, яка ґрунтується на функціональній взаємозалежності та визнанні індивідуальних відмінностей [7].

Введення розрізнення між механічною та органічною солідарністю закладає основу для визначення інклюзивності інститутів. Поняття інклюзивних та екстрактивних політичних й економічних інститутів представлені в роботі «Why Nations Fail» Дарон Аджемоглу і Джеймс Робінсон [8]. Аналізуючи її, С. В. Тютюнникова і О. В. Бєрвєно зазначають, що тісний зв'язок інклюзивних інститутів та соціальної згуртованості полягає в тому, що кардинально змінити панування екстрактивних інститутів без наявності доброї волі та довіри населення до цих змін неможливо [9]. Своєю чергою, інклюзивні інститути формують соціальну згуртованість через забезпечення участі, рівності та справедливості в суспільних процесах

Інклюзивні й екстрактивні інститути, відповідно, пов'язані з інклюзивною або ексклюзивною соціальною згуртованістю. Інклюзивність є характеристикою згуртованості, яка визначає широту охоплення членів суспільства процесом солідаризації. Абсолютно інклюзивним є таке суспільство, в якому процес прийняття колективних рішень враховує інтереси всіх його членів. Ексклюзивне суспільство характеризується домінуванням однієї частки спільноти над іншою, яке виражається ігноруванням інтересів і потреб домінантною групою або навіть агресією по відношенню до інших груп суспільства.

Важливо зазначити, що ексклюзивна згуртованість може призводити до вищого рівня солідарності всередині протиставлених груп, проте результатом функціонування екстрактивних інститутів є неможливість досягнути максимальної ефективності залучення людського, соціального й інтелектуального потенціалу суспільства. Своєю чергою, це призводить до обмеження інноваційності та гнучкості соціально-економічної системи,

що підвищує її вразливість до зовнішніх шоків і внутрішню конфліктність, та може проявлятися у вигляді протестів, страйків, повстань тощо.

У такому випадку доцільно використовувати поняття внутрішньої та міжгрупової згуртованості, що корелюють із класичною типологією соціального капіталу за ознакою структури соціальних зв'язків. У цьому контексті виділяють три основні типи:

- ✦ *Bonding social capital* – капітал первинних зв'язків або зв'язування, який формується всередині гомогенних груп (родина, етнічна громада, вузьке коло спільних інтересів) та асоціюється з внутрішньогруповою згуртованістю. Це поняття було розвинене у працях Р. Патнема [10] та теоретично підтримується ідеєю «сильних зв'язків» [11];
- ✦ *Bridging social capital* – сполучний капітал, що виникає у взаємодії між соціальними групами, часто різного статусу або з різними цінностями. Він підтримує міжгрупову згуртованість і є критичним для формування відкритих, інклюзивних суспільств. М. Грановеттер у своїй класичній статті підкреслював значущість саме «слабких зв'язків» як джерела інновацій і комунікацій між групами [12];
- ✦ *Linking social capital* – капітал вертикальних зв'язків, що охоплює відносини між громадянами та інституціями влади. Він тісно пов'язаний із довірою до інституцій та здатністю суспільства до кооперації в межах формального врядування. Поняття було системно сформульоване в роботах М. Вулкока та Д. Нарейна [13].

Таким чином, внутрішня та міжгрупова згуртованість, а також інституційна довіра можуть бути концептуально осмислені через призму *bonding, bridging* і *linking capital*, що дозволяє більш точно аналізувати механізми згуртованості та їхній вплив на соціально-економічну динаміку.

Поступову інтеграцію соціальної згуртованості в методологічні підходи до систем моніторингу Науково-дослідницького інституту соціального розвитку Організації об'єднаних націй (НІСД) протягом 2000-х років забезпечує фундаментальна праця Дж. Дженсон «Визначення та вимірювання соціальної згуртованості» («Defining and Measuring Social Cohesion») [14]. Дж. Дженсон спирається на дослідження В. Істерлі, Дж. Рітзена та М. Вулкока, які визначали соціальну згуртованість як «характер і ступінь соціальних та економічних поділів усередині суспільства» [15, р. 105]. Зокрема, регресійний аналіз виявив кореляцію між економічними

результатами та показниками соціальної згуртованості та підтвердив гіпотезу авторів: «більша соціальна згуртованість веде до кращих інститутів, а кращі інститути ведуть до вищих темпів зростання» [15, р. 111].

Дж. Дженсон розробила власну систему індикаторів соціальної згуртованості. Такі організації, як ОЕСР, Світовий банк та різні агенції ООН, спираються на структуру системи показників, яка запропонована Дж. Дженсон, та її модифікації для вимірювання соціальної згуртованості.

Подальші дослідження соціальної згуртованості в НІСД ООН знайшли відображення в таких публікаціях:

1. «Соціальна та солідарна економіка: За межею» за редакцією Пітера Утінга, який досліджує, як альтернативні економічні моделі сприяють соціальній згуртованості [16];
2. «Нові напрямки соціальної політики: альтернативи для глобального півдня» (2016–2018) – дослідницький проект, що вивчає інноваційні соціальні політики, які зміцнюють соціальну згуртованість у країнах, що розвиваються [17];
3. «Соціальна політика та бідність: синтез висновків» авторів Катя Худжо та Ільчонг Йі, які аналізують підходи соціальної політики до зменшення бідності та посилення соціальної згуртованості [18];
4. «Подолання нерівностей у розколотому світі: між владою еліти та соціальною мобілізацією» (2018) – конференція, на якій представлені доповіді за результатами досліджень викликів соціальній згуртованості в контексті крайньої нерівності [19];
5. «Соціальна економіка бідності та соціального капіталу» (2019) – дослідження взаємозв'язку між соціальним капіталом і соціальною згуртованістю [20];
6. «Новий еко-соціальний договір: життєво важливий для виконання Порядку денного сталого розвитку до 2030 року» – дослідження, спрямоване на зміцнення соціальної згуртованості за допомогою інтеграції екологічної та соціальної політики [21];
7. «Між лініями розлому та лініями фронту: зміна влади в нерівному світі» – флагманський звіт, в якому розглядаються виклики соціальної згуртованості в контексті численних криз [22];
8. «Заходи реагування на кризи: інституційні зміни та соціальний захист після COVID-19» – дослідження, спрямоване на оцінку впливу COVID-19 на соціальну згуртованість та інституційні заходи реагування [23].

У наведених вище публікаціях соціальна згуртованість розглядається як багатовимірна концепція, пов'язана зі зменшенням нерівності, соціальною інтеграцією, міцними соціальними зв'язками та спільними цінностями. У них досліджується, як різні політики та інституційні механізми можуть зміцнювати або підривати соціальну згуртованість, особливо в країнах, що розвиваються, та в умовах кризи.

Слід сказати, що значна кількість сучасних досліджень демонструють вплив соціальних мереж і згуртованості всередині них на розповсюдження ідей та інновацій [24]. По-перше, інтенсивний інформаційний потік, який посилюється всілякими соціальними мережами та іншими джерелами, створює неабиякий виклик для сприйняття контенту. Відомий механізм подолання труднощів, пов'язаних із чимось складним чи нюансованим, – покладатися на людей, яких ви знаєте. Ось чому соціальні мережі відіграють вирішальну роль не лише в поширенні, а й у визначенні сприйняття інформації. По-друге, соціальні мережі уможливають зворотний зв'язок у соціально-економічних системах. Будучи посиленням особистими зв'язками (на відміну від зворотного зв'язку від незнайомих людей), вплив винагороди та покарання підтримується наявними соціальними мережами. По-третє, соціальна структура виступає базовим контекстом довіри. Її можна розглядати як переконання, що інші дотримуватимуться угоди, незважаючи на можливі зміни в інтересах чи обставинах. Таким чином, довіра ґрунтується на відносинах і включає в себе також соціальну мережу.

Спільна поведінкова модель, яку називають нормою, легше встановлюється в більш щільних мережах, де люди частіше стикаються з нею. Цей принцип пов'язаний із згуртованістю, як це демонструють інтелектуальні спільноти, де соціальна згуртованість відбувається через спільні ідеї та стосунки. Дослідження конкуренції економічних доктрин між Чиказькою школою та «Групою Чарльз Рівер» (Гарвард / Міжнародний технологічний інститут) у 1960–1985 роках ілюструє цю концепцію, показуючи, як особлива організаційна культура Чикаго із сильною трудовою етикою, вірою в економіку як позитивну науку та культурою запеклих дебатів сприяла більшій соціальній згуртованості.

Кількісний аналіз показав зростання всіх типів цитування (студент – студент, професор – професор, професор – студент, студент – професор) у Чиказькій школі, тоді як у «Групі Чарльз Рівер» за цей 25-річний період ці показники знизилися. У поєднанні з вищими показниками взаємності та транзитивності це свідчить про більш ефективні

механізми Чиказької школи для сприяння згуртованості та передачі цінностей, що, зрештою, призвело до утвердження їхньої неоліберальної доктрини в американській економічній думці, незважаючи на престижність Гарвардської програми та урядові зв'язки [25].

Концепція слабких зв'язків, що представляють собою знайомства, які не потребують значних витрат часу або уваги, служить важливим каналом для поширення нової, не надлишкової інформації, на відміну від сильних зв'язків, які можуть створювати ехо-камери. Цей принцип продемонстровано в дослідженні використання смартфонів серед 53 тваринників в італійській долині Валтелліна, де дослідники порівняли різні фактори, що впливають на впровадження технологій, включно з віком, освітою, статтю, розміром ферми і центральною в різних мережах (виробничій, ринковій та інформаційній).

Результати показали, що центральність у виробничій мережі є найбільш значущим фактором для впровадження нових технологій, вказуючи на те, що професійне спілкування містить найменше надлишкових зв'язків, а фермери з більшими професійними мережами більш схильні до інновацій. Ці зв'язки у виробничій мережі можна класифікувати як слабкі зв'язки, що підкреслює їхню вирішальну роль у поширенні, прийнятті та впровадженні нових технологій, оскільки фермери, пов'язані з більш різноманітними джерелами інформації, були більш схильні до інноваційних можливостей і, отже, більш схильні до використання смартфонів для підвищення ефективності ведення бізнесу [26].

Мережева економіка є концептом, що розглядається дослідниками з різних позицій. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. проводять докладний критичний аналіз сучасних досліджень і формулюють три трактування мережевої економіки як наукової категорії. Одним із них є «принципово нова форма управління національним господарством, що базується на горизонтальних (прямих) довготривалих партнерських взаємовідносинах між суб'єктами господарювання в єдиному цифровому просторі в умовах глобалізації». Таким чином, мережа стає особливим активом, що визначає доступ до ресурсів через включення суб'єктів господарювання [27].

У доповіді Європейської Комісії метою «мережевої економіки» є визначення середовища, в якому будь-яка компанія або індивід, що знаходяться в різних точках економічної системи, можуть контактувати легко із мінімальними витратами з будь-якою іншою компанією або індивідом спільної роботи для торгівлі, обміну ідеями та ноу-хау або просто для задоволення [28]. Подібне

визначення зумовлює й спосіб розвитку мереж – це, в першу чергу, створення інфраструктури, що уможливує, прискорює та здешевлює встановлення та підтримку контактів між компаніями та/або індивідами.

Соціальна згуртованість як наукова категорія стає тільки актуальнішою в контексті мережевої економіки. У роботі [29] продемонстровано вплив розгалужених мереж знань і підтримки на доступ до економічних можливостей. Аналіз адаптованості концепцій державної та наддержавної політики згуртованості до мережевої парадигми допоможе виявити можливості покращення наявних підходів.

Однією з центральних програм розвитку Європейського Союзу (ЄС) є політика згуртованості, частка якої в бюджеті об'єднання зросла з 1,4% у 1965 р. до 30,3% на період з 2021 р. до 2027 р. [30]. Метою програми є зрощення та підтримка економічної, соціальної та територіальної згуртованості. Причиною зростання уваги до зрощення згуртованості та переходу на багаторічне планування стало приєднання Португалії та Іспанії в 1988 р. У подальшому політика згуртованості стає ключовим інструментом інтеграції та стабілізації держав у рамках введення єдиної валюти (євро), створення єдиного ринку, прийняття нових країн до ЄС і реакції на глобальні та внутрішні кризи.

Єврокомісія визначає соціальну згуртованість таким чином: соціальна згуртованість – спроможність суспільства або громади, що ґрунтується на спільному баченні та почутті приналежності, де люди з різним походженням (у тому числі мігранти) та обставинами взаємно цінують і позитивно оцінюють один одного [31]. Наведена дефініція вказує на такі фактори формування соціальної згуртованості: наявність спільних цінностей, почуття приналежності до спільноти, позитивне ставлення до інших членів спільноти.

Головною ціллю політики згуртованості є забезпечення соціальної та економічної конвергенції країн – членів ЄС. Ефективність реалізації політики згуртованості залежить від визначення та дотримання ключових принципів, встановлених Європарламентом [32]: організація фондів за цілями та регіонами; партнерство між Комісією, державами-членами та регіональними органами влади у плануванні, впровадженні та моніторингу їх використання; планування програм допомоги через багаторічні стратегії; взаємодоповнюваність внесків ЄС і національних урядів.

Упровадження принципів консолідованого фінансування зажадало створення системи індикаторів для розподілу бюджету політики згуртованості. В основі регіональної статистики ЄС лежить

система NUTS: це ієрархічна класифікація, яка поділяє кожну країну ЄС на регіони. Вони класифікуються відповідно до рівнів NUTS 1, 2 і 3, від більших до менших.

Статистичні дані з регіональних рахунків використовуються при розподілі коштів політики згуртованості, а класифікація NUTS є основою для визначення регіональних кордонів та географічної прийнятності. У період 2021–2027 років право на отримання коштів для реалізації політики згуртованості ґрунтувалося на ранжуванні регіонів 2-го рівня NUTS, які поділяються на 3 групи:

- ✦ менш розвинені регіони, де ВВП на душу населення становить менше 75% від середнього показника по ЄС;
- ✦ регіони з перехідною економікою, де ВВП на душу населення становить 75–100% від середнього показника по ЄС;
- ✦ більш розвинені регіони, де ВВП на одного мешканця становить понад 100% від середнього показника по ЄС.

Хоча політика згуртованості охоплює всі регіони ЄС 2-го рівня NUTS, більша частина коштів спрямовується на менш розвинені регіони та регіони з перехідною економікою, щоб скоротити різницю між ними та розвиненими місцевостями.

Також застосовується низка індикаторів, покликаних уможливити розподіл фінансування для

ефективного вирішення проблем безробіття серед молоді, низького рівня освіти, зміни клімату, демографічних змін, прийому та інтеграції мігрантів.

Відповідні індикатори, наведені в *табл. 1*, свідчать про мультидисциплінарний підхід до моніторингу згуртованості та відображають базові регіональні економічні й соціальні диспропорції.

Хоча наведені вище показники дозволяють оцінити загальний рівень розвитку та людський капітал, вони не враховують ключових характеристик цифрової економіки. Доцільно доповнити систему індикаторами, що дають можливість оцінити взаємодію між суб'єктами господарювання, що є ключовим для сучасної мережевої економіки.

Зокрема, пропонується включення показників цифрової залученості населення (доступ до інтернету, рівень цифрових навичок), соціального капіталу (рівень міжособистісної, інституційної довіри, участь у волонтерських організаціях, поширення горизонтальних зв'язків у регіоні), мережевої активності (участь у трансрегіональних проектах) та інфраструктури залучення до мереж (технопарки, цифрові платформи, хаби). Включення перелічених індикаторів дозволяє перейти від опису соціально-економічної структури до аналізу її впливу на формування мережі стійких спільнот.

Таблиця 1

Індикатори для моніторингу реалізації політики згуртованості, 2021–2027 рр.

База даних	Індикатор	Рівень
nama_10r_2gdp	ВВП за стандартами купівельної спроможності	NUTS 2
nama_10r_3popgdp	Населення	NUTS 3
lfst_r_lfu3rt	Рівень безробіття	NUTS 2
lfst_r_lfu3pers	Безробіття	NUTS 2
lfst_r_lfp2act	Активне населення	NUTS 2
lfst_r_lfe2emprtn	Рівень зайнятості	NUTS 2
lfst_r_lfe2emp	Зайнятість	NUTS 2
lfst_r_lfsd2pop	Населення за віком	NUTS 2
edat_lfse_12	Освітній рівень населення віком 30–34 роки	NUTS 2
edat_lfse_04	Освітній рівень населення віком 25–64 роки	NUTS 2
edat_lfse_16	Особи, що рано залишили освіту та навчання, віком 18–24 роки	NUTS 2
ESTAT / AMECO / GNI committee	Валовий національний дохід	Національний
t2020_35	Викиди парникових газів у секторах розподілу зусиль (ESD)	Національний
migr_imm1ctz	Імміграція (громадяни не з ЄС)	Національний
migr_emi1ctz	Еміграція (громадяни не з ЄС)	Національний
demo_r_d3dens	Щільність населення	NUTS 3

Джерело: складено за [33].

У рамках Угоди про асоціацію з ЄС, підписаної у 2014 р., Україна взяла на себе зобов'язання поступово адаптувати політику регіонального розвитку до європейських принципів. Нові засади та принципи управління розвитком регіонів були відображені в Державній стратегії регіонального розвитку (ДСРР) на період до 2020 р. (прийнята у 2014 р.) і пізніше на період 2021–2027 рр. (прийнята у 2020 р.). У ДСРР описуються ключові виклики соціального, економічного, екологічного, гуманітарного, інституційного розвитку регіонів, закріплюються стратегічні й оперативні цілі, завдання державної регіональної політики [34; 35].

Порівняльний аналіз цілей стратегій до 2020 р. і на період 2021–2027 рр. демонструє зміщення акцентів із забезпечення конкурентоспроможності регіонів на формування згуртованої держави в різних вимірах, що свідчить про системний підхід і кращу відповідність принципам сталого розвитку.

Безумовно, підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів залишається стратегічною метою, проте пріоритетною оперативною ціллю стало забезпечення стійкості інфраструктури на тлі безпекових та інших викликів. Україна адаптує свою регіональну політику до нової реальності, кліматичних загроз і необхідності зміцнення стійкості регіонів. Прийняття принципу багаторівневого врядування та реальної співпраці держави, бізнесу та громад дає розвиток децентралізації, що є важливим кроком до європейської моделі «governance instead of government».

ДСРР-2020 була українською спробою імплементувати європейську модель регіональної політики. Вона стала «перехідною сходинкою» до більш амбітної Стратегії 2021–2027 рр., яка тісніше інтегрована з європейськими підходами до регіональної згуртованості.

Головна стратегічна ціль ДСРР 2021–2027 рр. полягає у «формуванні згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, кліматичному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах». Цій стратегічній меті підпорядковані такі оперативні цілі:

- ✦ забезпечення інтегрованого розвитку територій з урахуванням інтересів майбутніх поколінь;
- ✦ задоволення потреби населення в якісних адміністративних і публічних послугах;
- ✦ соціальний захист ветеранів війни та їх сімей, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп населення.

Таким чином, можемо зробити висновок про включення підходів, аналогічних політиці згуртованості ЄС, в актуальну Державну стратегію регіонального розвитку. Разом із тим постає питання

відповідності існуючої системи моніторингу поставленим цілям і викликам парадигми сучасної мережевої економіки.

Поточна редакція «Системи показників моніторингу досягнення цілей Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки» містить 42 метрики, з яких до індикаторів соціальної згуртованості можна віднести 13 (табл. 2).

Оцінка індикаторів соціальної згуртованості, представлених у ДСРР на 2021–2027 рр., свідчить про обмежене охоплення соціальних аспектів, ключових для стійкого розвитку. Поточна система моніторингу зосереджена переважно на технічних метриках: розвитку інфраструктури, кількості реалізованих проектів, чисельності отримувачів окремих послуг. Водночас відсутні або недостатньо представлені індикатори, що відображають рівень соціальної взаємодії, довіру, залученість і ефекти соціальної інтеграції.

Зокрема, у напрямі інтеграції вразливих груп фіксується лише факт отримання допомоги (фінансової й адаптаційної) внутрішньо переміщеними особами чи ветеранами війни. Відсутні показники, які б оцінювали ступінь інтеграції – працевлаштування, участь у громадському житті, соціальну мобільність або довгострокову взаємодію з місцевими інституціями, що дозволило б перейти від «обліку допомоги» до моніторингу реального впливу на згуртованість.

У сфері участі та залучення громадян метрики охоплюють лише фрагментарні дані, наприклад кількість підписаних міжмуніципальних угод. Необхідно оцінювати й ефективність цієї взаємодії, її соціальні наслідки чи ступінь участі населення, у тому числі молоді, в розробці й реалізації проектів.

Важливою проблемою є відсутність метрик інституційної та міжособистісної довіри. Довіра є визнаним системоутворювальним чинником соціальної згуртованості, а також головною передумовою формування мережевих зв'язків. Наявність таких індикаторів, зокрема рівня довіри до місцевого самоврядування, судової системи, поліції, сприйняття справедливості та безпеки, дозволила б суттєво підвищити ефективність системи моніторингу.

У системі індикаторів ДСРР 2021–2027 рр. оцінка соціально-економічної нерівності представлена лише одним показником – часткою найманих працівників, чий річний дохід перевищує дванадцять середньомісячних зарплат. Такий індикатор дозволяє виявити лише найбільш дохідну групу. Для оцінювання соціальної згуртованості в динаміці та визначення точок соціальної напруги було би доцільно охопити загальний рівень розшару-

Індикатори соціальної згуртованості в ДСРР 2021–2027 рр.

Показник	Джерело даних
Рівень доступності об'єктів фізичного оточення (%)	Мінрозвитку
Частка здобувачів повної загальної освіти, які склали національний мультипредметний тест/зовнішнє незалежне оцінювання з української мови, і не подолали поріг «склав/не склав» (%)	МОН
Частка здобувачів повної загальної освіти, які склали національний мультипредметний тест/зовнішнє незалежне оцінювання з математики, і не подолали поріг «склав/не склав» (%)	МОН
Частка охоплення дітей віком п'ять років закладами дошкільної освіти (%)	МОН
Частка дітей, які долучилися до інклюзивної освіти, у загальній кількості дітей, які мають певні порушення функціонування (%)	МОН
Рівень охоплення імунопрофілактикою відповідно до Календаря профілактичних щеплень в Україні за віком під час профілактики 10 інфекційних захворювань (%)	МОЗ
Кількість внутрішньо переміщених осіб, які отримали допомогу на проживання (тис. осіб)	Мінсоцполітики
Частка ветеранів війни та членів їх сімей, які отримали послуги з професійної адаптації (підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації), у загальній кількості осіб, що перебувають на відповідному обліку (%)	Мінветеранів
Рівень забезпечення територіальних громад поліцейськими офіцерами громад (осіб)	Національна поліція
Відношення чисельності застрахованих осіб, за яких сплачується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, у звітному місяці до відповідного звітного місяця попереднього року (%)	Пенсійний фонд України
Частка застрахованих осіб (найманих працівників), розмір річної заробітної плати (доходу) яких перевищує 12 розмірів середньомісячної заробітної плати штатних працівників у відповідному році (%)	Пенсійний фонд України
Частка фінансування діяльності агенцій регіонального розвитку з інших джерел у загальному обсязі фінансування (%)	Мінрозвитку
Кількість територіальних громад, які мають діючі договори про співробітництво територіальних громад (відповідно до Закону України «Про співробітництво територіальних громад») (одиниць)	Мінрозвитку

Джерело: [36].

вання суспільства, зокрема нерівність у нижніх і середніх децилях доходів, гендерні та міжвікові розриви.

Важливо включити показники ступеня розвитку горизонтальних соціальних зв'язків – таких як взаємодія між громадами, культура взаємодопомоги, наявність локальних мереж взаємної підтримки. Оцінка довгострокової згуртованості та економічної інтеграції населення також потребує врахування індикаторів доступу до вищої та професійної освіти, неформального навчання та перекваліфікації.

На тлі цих прогаин важливо звернутися до аналітичної рамки типів соціального капіталу – зв'язування, сполучення та вертикальної зв'язності, які дозволяють побачити, що в стратегії частково охоплено індикатори, пов'язані з інституційними зв'язками (вертикальна зв'язність), проте значною мірою ігноруються метрики міжгрупової взаємодії (сполучення) і внутрішньогрупової згуртованості

(зв'язування). Це свідчить про дисбаланс системи індикаторів, яка фіксує елементи інфраструктури та послуг, але не охоплює повною мірою якісні аспекти соціальної взаємодії, що й формують згуртованість як сталу соціальну категорію.

Таким чином, для підвищення ефективності реалізації політики регіонального розвитку та забезпечення її соціального виміру необхідно доповнити систему моніторингу метриками довіри, участі, інтеграції та взаємодії, що дозволять оцінювати не лише надані ресурси, а й глибину соціальної згуртованості як передумову економічної, демографічної та інституційної стабільності.

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведені дослідження дають змогу зробити такі висновки:

- ★ під соціальною згуртованістю слід розуміти характеристику соціально-економічної системи, що виражає здатність індивідів ін-

ключово солідаризуватись на основі спільних цінностей, інтересів і ризиків через розвиток і залучення мережових зв'язків. Формування соціальної згуртованості є динамічним процесом і важливою умовою сталості економічного розвитку;

- ✦ соціальна згуртованість як системна характеристика суспільства формується на основі поєднання інституційних, соціальних і ціннісних чинників. Ключовими передумовами є інклюзивність політичних та економічних інститутів, взаємозалежність соціальних груп, почуття приналежності, справедливий розподіл ресурсів та залучення громадян до мережової взаємодії. За таких умов задовольняються базові потреби, захищаються права, розвиваються довіра та стійкі зв'язки, а також підвищується здатність суспільства зберігати свою цілісність у кризових ситуаціях;
- ✦ наддержавна система управління згуртованістю включає три взаємопов'язані рівні: стратегічний, інституційно-фінансовий та операційний. Така багаторівнева модель забезпечує досягнення інтегрованих цілей – зростання, доступ до соціальних прав, підтримка вразливих груп, дотримання базових стандартів;
- ✦ політика згуртованості є інструментом подолання територіальних диспропорцій через інвестиції в інфраструктуру, підтримку зайнятості та розширення доступу до послуг. Її мета – соціально-економічна конвергенція та подолання ізоляції через поєднання економічних і соціальних механізмів;
- ✦ необхідність адаптації політики соціальної згуртованості в умовах мережової економіки зумовлена посиленням ризиків соціальної фрагментації, що загрожують внутрішній стабільності та стійкості розвитку і можуть призводити до дезінтеграції соціально-економічної системи. Водночас зростає роль згуртованості як чинника, що опосередковано впливає на економічну динаміку через формування довіри, залучення людського капіталу та зниження трансакційних витрат;
- ✦ актуальна система моніторингу політики згуртованості в ЄС та Україні здебільшого зосереджена на кількісних та інфраструктурних показниках, які відображають реалізацію проектів та обсяг наданих послуг, але не охоплюють якісні аспекти соціальної взаємодії, довіри та інтеграції. Такий підхід обмежує аналітичні можливості для оцінки

глибинної соціальної згуртованості, особливо в умовах мережової економіки, де соціальний капітал, участь, взаємодія та довіра відіграють ключову роль. Для посилення соціального виміру політики згуртованості необхідно доповнити систему моніторингу індикаторами цифрової інклюзії, горизонтальних соціальних зв'язків, інституційної та міжособистісної довіри, участі громадян у прийнятті рішень, інтеграції вразливих груп у соціальні мережі взаємодії. Така розширена система дозволить перейти від технократичного обліку до комплексного аналізу соціальної згуртованості як передумови сталого регіонального розвитку.

В якості перспективного напрямку подальших досліджень можна визначити оцінювання взаємозв'язку між рівнем соціальної згуртованості та темпами економічного зростання з метою підвищення ефективності соціально-економічної політики в цілому. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Global Risks Report 2021: Executive summary and key findings. *World Economic Forum*, 2021. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2021.pdf
2. Global Risks Report 2022: Executive summary and key findings. *World Economic Forum*, 2022. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2022/digest/>
3. Global Risks Report 2023: Executive summary and key findings. *World Economic Forum*, 2023. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2023/digest/>
4. Global Risks Report 2024: Executive summary and key findings. *World Economic Forum*, 2024. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2024/digest/>
5. Durkheim E. *Le suicide: étude de sociologie*. Paris : F. Alcan, 1897. 403 с.
6. Durkheim E. *Le suicide: étude de sociologie*. Paris : F. Alcan, 1897. Livre II. P. 152–155.
7. Durkheim E. *The division of labor in society*. New York : Free Press, 1893.
8. Acemoglu D., Robinson J. A. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. New York: Crown Publishers, 2012. 437 p.
9. Тютюнникова С. В., Бервено О. В. Соціальна згуртованість суспільства як фактор підвищення якості життя в умовах четвертої промислової революції. *Економічна теорія та право*. 2019. № 4. С. 46–64. DOI: 10.31359/2411-5584-2019-39-4-46
10. Putnam R. D. *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York : Simon & Schuster, 2001. 544 p.

11. Cooley C. H. Primary groups. Social organization: A study of the larger mind. New York : Charles Scribner's Sons, 1909. P. 23–31.
12. Granovetter M. S. The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*. 1973. Vol. 78. No. 6. P. 1360–1380. URL: <https://www.jstor.org/stable/2776392>
13. Woolcock M., Narayan D. Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy. *The World Bank Research Observer*. 2000. Vol. 15. Iss. 2. P. 225–249. DOI: <https://doi.org/10.1093/wbro/15.2.225>
14. Jenson J. Defining and Measuring Social Cohesion. London : Commonwealth Secretariat, 2010. 46 p.
15. Easterly W., Ritzen J., Woolcock M. Social Cohesion, Institutions, and Growth. *Economics & Politics*. 2006. Vol. 18. Iss. 2. P. 103–120. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-0343.2006.00165.x>
16. Social and Solidarity Economy: Beyond the Fringe / ed. by P. Utting. London : Zed Books, 2015.
17. New directions in social policy: Alternatives from and for the Global South. Geneva : UNRISD, 2016–2018. URL: <https://www.unrisd.org/en/activities/events/new-directions-in-social-policy-alternatives-from-and-for-the-global-south-global-research-workshop>
18. Hujo K., Yi I. Social policy and poverty: A synthesis of findings. Geneva : UNRISD, 2016.
19. Overcoming Inequalities in a Fractured World: Between Elite Power and Social Mobilization. Geneva : UNRISD, 2018. URL: https://geneva.fes.de/fileadmin/user_upload/documents/2018/Booklet--UNRISD-Conference-2018.pdf
20. The Social Economy of Poverty and Social Capital. Geneva : UNRISD, 2019.
21. A New Eco-Social Contract: Vital to Deliver the 2030 Agenda for Sustainable Development. Geneva : UNRISD, 2021. URL: <https://sdgs.un.org/sites/default/files/2021-07/UNRISD%20-%20A%20New%20Eco-Social%20Contract.pdf>
22. Between Fault Lines and Front Lines: Shifting Power in an Unequal World / ed. by Huja K., Carter M. Bloomsbury Academic, 2022. 296 p.
23. Crisis Responses to Crises: Institutional Change and Social Protection after COVID-19. Geneva : UNRISD, 2023.
24. Петрунько О. В. Молодь та інноваційні технології: перспективи і ризики взаємодії : метод. посіб. Кіровоград, 2013. 84 с.
25. Henriksen L. F., Seabrooke L., Young K. Intellectual rivalry in American economics: Intergenerational social cohesion and the rise of the Chicago school. *Socio-Economic Review*. 2022. Vol. 20. Iss. 3. P. 989–1013. DOI: <https://doi.org/10.1093/ser/mwac024>
26. Filippini R., Marescotti M. E., Demartini E., Gaviglio A. Social Networks as Drivers for Technology Adoption: A Study from a Rural Mountain Area in Italy. *Sustainability*. 2020. Vol. 12. Iss. 22. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12229392>
27. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Мережева економіка: еволюція розвитку, передумови становлення концепції, концептуальні підходи до визначення. *Бізнес Інформ*. 2022. № 11. С. 40–51. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-11-40-51>
28. Status Report on European Telework: Telework 1997. European Commission Report. Luxembourg, 1997.
29. Aiello L. M., Joglekar S., Quercia D. Multidimensional Tie Strength and Economic Development. *Scientific Reports*. 2022. Vol. 12. Iss. 1. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41598-022-26245-4>
30. Cohesion policy – Where has it come from? Where is it going? *Medium*. 03.06.2022. URL: <https://euauditors.medium.com/cohesion-policy-where-has-it-come-from-where-is-it-going-79aa681dd583>
31. Social cohesion. *European Migration Network*. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/social-cohesion_en
32. Economic, social and territorial cohesion. *European Parliament*. 2023. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/93/economic-social-and-territorial-cohesion>
33. Cohesion policy indicators. *Eurostat*. 2024. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Cohesion_policy_indicators
34. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року : затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-p#Text>
35. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки : затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695 (в редакції постанови КМУ від 13.08.2024 р. № 940). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p#Text>
36. Показники моніторингу досягнення цілей Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Додаток 2 до Стратегії. Київ, 2020. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/dodatok-2.pdf>

REFERENCES

- “A New Eco-Social Contract: Vital to Deliver the 2030 Agenda for Sustainable Development”. Geneva : UNRISD, 2021. <https://sdgs.un.org/sites/default/files/2021-07/UNRISD%20-%20A%20New%20Eco-Social%20Contract.pdf>
- Acemoglu, D., and Robinson, J. A. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. New York: Crown Publishers, 2012.
- Aiello, L. M., Joglekar, S., and Quercia, D. “Multidimensional Tie Strength and Economic Development”. *Scientific Reports*, vol. 12, no. 1 (2022). DOI: <https://doi.org/10.1038/s41598-022-26245-4>
- Between Fault Lines and Front Lines: Shifting Power in an Unequal World*. Bloomsbury Academic, 2022.

- "Cohesion policy – Where has it come from? Where is it going?" *Medium*. June 03, 2022. <https://euauditors.medium.com/cohesion-policy-where-has-it-come-from-where-is-it-going-79aa681dd583>
- "Cohesion policy indicators". *Eurostat*. 2024. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Cohesion_policy_indicators
- Cooley, C. H. "Primary groups". In *Social organization: A study of the larger mind*, 23-31. New York: Charles Scribner's Sons, 1909.
- Crisis Responses to Crises: Institutional Change and Social Protection after COVID-19*. Geneva: UNRISD, 2023.
- Durkheim, E. *Le suicide: etude de sociologie*, vol. II. Paris: F. Alcan, 1897.
- Durkheim, E. *Le suicide: etude de sociologie*. Paris: F. Alcan, 1897.
- Durkheim, E. *The division of labor in society*. New York: Free Press, 1893.
- "Economic, social and territorial cohesion". *European Parliament*. 2023. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/93/economic-social-and-territorial-cohesion>
- Easterly, W., Ritzen, J., and Woolcock, M. "Social Cohesion, Institutions, and Growth". *Economics & Politics*, vol. 18, no. 2 (2006): 103-120. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-0343.2006.00165.x>
- Filippini, R. et al. "Social Networks as Drivers for Technology Adoption: A Study from a Rural Mountain Area in Italy". *Sustainability*, vol. 12, no. 22 (2020). DOI: <https://doi.org/10.3390/su12229392>
- "Global Risks Report 2021: Executive summary and key findings". *World Economic Forum*, 2021. https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2021.pdf
- "Global Risks Report 2022: Executive summary and key findings". *World Economic Forum*, 2022. <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2022/digest/>
- "Global Risks Report 2023: Executive summary and key findings". *World Economic Forum*, 2023. <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2023/digest/>
- "Global Risks Report 2024: Executive summary and key findings". *World Economic Forum*, 2024. <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2024/digest/>
- Granovetter, M. S. "The strength of weak ties". *American Journal of Sociology*. 1973. <https://www.jstor.org/stable/2776392>
- Henriksen, L. F., Seabrooke, L., and Young, K. "Intellectual rivalry in American economics: Intergenerational social cohesion and the rise of the Chicago school". *Socio-Economic Review*, vol. 20, no. 3 (2022): 989-1013. DOI: <https://doi.org/10.1093/ser/mwac024>
- Hujo, K., and Yi, I. *Social policy and poverty: A synthesis of findings*. Geneva: UNRISD, 2016.
- Jenson, J. *Defining and Measuring Social Cohesion*. London: Commonwealth Secretariat, 2010.
- Kyzym, M. O., Khaustova, V. Ye., and Trushkina, N. V. "Merezhiva ekonomika: evoliutsiia rozvytku, peredumovy stanovlennia kontseptsii, kontseptualni pidkhody do vyznachennia" [Network Economy: Evolution of Development, Prerequisites for the Formation of the Conception, Conceptual Approaches to the Definition]. *Biznes Inform*, no. 11 (2022): 40-51. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-11-40-51>
- [Legal Act of Ukraine] (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-п#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text>
- "New directions in social policy: Alternatives from and for the Global South". Geneva : UNRISD, 2016-2018. <https://www.unrisd.org/en/activities/events/new-directions-in-social-policy-alternatives-from-and-for-the-global-south-global-research-workshop>
- "Overcoming Inequalities in a Fractured World: Between Elite Power and Social Mobilization". Geneva : UNRISD, 2018. https://geneva.fes.de/fileadmin/user_upload/documents/2018/Booklet---UNRISD-Conference-2018.pdf
- "Pokaznyky monitorynhu dosiahnennia tslei Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021-2027 roky. Dodatok 2 do Stratehii" [Indicators for Monitoring the Achievement of the Goals of the State Strategy for Regional Development for 2021-2027. Appendix 2 to the Strategy]. Kyiv, 2020. <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/dodatok-2.pdf>
- Petrunko, O. V. *Molod ta innovatsiini tekhnolohii: perspektyvy i ryzyky vzaiemodii* [Youth and Innovative Technologies: Prospects and Risks of Interaction]. Kirovohrad, 2013.
- Putnam, R. D. *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster, 2001.
- "Social cohesion". *European Migration Network*. https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/social-cohesion_en
- Social and Solidarity Economy: Beyond the Fringe*. London: Zed Books, 2015.
- Status Report on European Telework: Telework 1997*. European Commission Report. Luxembourg, 1997.
- The Social Economy of Poverty and Social Capital*. Geneva: UNRISD, 2019.
- Tiutiunnykova, S. V., and Berveno, O. V. "Sotsialna zhurtovnist suspilstva yak faktor pidvyshchennia yakosti zhyttia v umovakh chetvertoi promyslovoi revoliutsii" [Social Cohesion of Society as a Factor in Improving the Quality of Life in the Conditions of the Fourth Industrial Revolution]. *Ekonomichna teoriia ta pravo*, no. 4 (2019): 46-64. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2019-39-4-46>
- Woolcock, M., and Narayan, D. "Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy". *The World Bank Research Observer*, vol. 15, no. 2 (2000): 225-249. DOI: <https://doi.org/10.1093/wbro/15.2.225>

Науковий керівник: Гур'янова Л. С. – доктор економічних наук, професор кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (м. Харків, Україна)